

ΕΠΑΝΑΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ Η ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ;

Ηλίας Σιδηρόπουλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου, Τμήμα Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης

1. Εισαγωγή

Ο καθορισμός των ορίων και σχέσεων του Δημόσιου και Ιδιωτικού στον ενεργειακό οικονομικό τομέα αποτελεί σήμερα μια ανάγκη για λειτουργικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς λόγους. Η εισήγηση αυτή ερευνά αν η σχέση αυτή επανακαθορίζεται ή καταργείται κάτω από τις θεωρητικές εξελίξεις και την οικονομική και κοινωνική δυναμική, ιδιαίτερα στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που την επηρεάζει καταλυτικά.

2. Θεωρητική Προσέγγιση στη Διαχείριση των Ενεργειακών Πόρων

Οι ενεργειακοί πόροι αποτελούν τμήμα των φυσικών πόρων, που με τη σειρά τους ανήκουν στο συντελεστή παραγωγής "έδαφος". Όπως οι φυσικοί πόροι έτσι και οι ενεργειακοί, με κριτήριο τη φυσική τους διαθεσιμότητα και τις δυνατότητες ανανέωσής τους, μπορούν να ταξινομηθούν σε μη ανανεούμενους ή εξαντλούμενους και σε συνεχείς ή ρέοντες.

Πρακτικά, οι ενεργειακοί πόροι εμπλέκονται σε μια διαδικασία κατά την οποία μια ανθρώπινη ομάδα, τοποθετημένη χωρικά και χρονικά και επηρεαζόμενη από φυσικές, πολιτικές, πολιτιστικές, κοινωνικές και ηθικές δυνάμεις, χρησιμοποιεί την ενέργεια που διαθέτει σύμφωνα με τις τεχνολογικές της δυνατότητες, έτσι ώστε να βελτιώσει το επίπεδο διαβίωσής της, κινούμενη από το επίπεδο επιβίωσης στο επίπεδο ευημερίας (Σιδηρόπουλος Η., Πυργιώτης Λ., 1993). Οι ενεργειακοί πόροι της πρώτης κατηγορίας ή οι πόροι "κεφαλαίου", όπως άνθρακας, πετρέλαιο, φυσικό αέριο, πυρηνικά καύσιμα, χρησιμοποιούνται για παραγωγή ενέργειας στον -μετά τη βιομηχανική επανάσταση- οργανωμένο ανθρώπινο πολιτισμό και οικονομία, σε αναλογία 3:1 περίπου, σε σχέση προς τους πόρους της δεύτερης κατηγορίας ή πόρους "εισοδήματος", όπως ηλιακή, αιολική, υδραυλική ενέργεια, βιομάζα κ. ά.

Η πολιτική χρήσης ή διαχείρισης των φυσικών -και ενεργειακών- πόρων, με αυτή την έννοια αποτελεί διαχρονικά την έκφραση της ανάγκης, επιβίωσης αρχικά, και ευημερίας κατόπιν. Έκφραση, που παίρνει τη μορφή νόμων, διαταγμάτων, συμβάσεων, διοικητικών πράξεων και εθίμων και που συμβαδίζει από την έλλειψη επιλογής ως τις δυνατότητες εναλλακτικών λύσεων και προγραμματισμού και ως την προστασία και ισορροπία.

Καθώς διανύουμε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από την αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού, τον πολλαπλασιασμό των ανθρωπίνων αναγκών και τη δυνατότητα ελέγχου της φύσης, την αστικοποίηση, τους φυλετικούς και εθνικούς ανταγωνισμούς, τη φτώχεια, τις άνισες ευκαιρίες, τη ρύπανση του περιβάλλοντος, αλλά παράλληλα και από τρομακτικές

μεταβολές στην τεχνολογία και τους τρόπους ιδιοκτησίας των παραγωγικών μέσων, πολιτικές πόρων προηγούμενων εποχών, η διατήρηση και η συντήρηση, έχουν ξεπεραστεί και αντικαθίστανται από νέες που δίνουν μεγαλύτερο βάρος στην ορθολογικότητα και την οικολογία, παρά στην οικονομία και τη μηχανική. Δίνουν έμφαση σε μια ευκαμψία που από τη μια ελαχιστοποιεί την αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων και τις καταστροφές του Φυσικού περιβάλλοντος, μεγιστοποιώντας από την άλλη την κοινωνική ευημερία. Χρησιμοποιούν στη στρατηγική τους μια ποικιλία μέσων που ανήκουν στις κοινωνικές επιστήμες και όχι μόνον στην οικονομία. Από τη Διαχείριση των Πόρων (Resource Management) περνούμε στην Οικολογικά Βιώσιμη Ανάπτυξη (Ecologically Sustainable Development).

Ενώ, όμως, για την προστασία του περιβάλλοντος και ιδιαίτερα πόρων κοινής ιδιοκτησίας και χρησιμότητας, όπως το νερό, ο αέρας, το τοπίο, εγκαθιδρύονται νέοι κανόνες για τη διαχείρισή τους, δεν συμβαίνει το ίδιο για τους φυσικούς, και ιδιαίτερα τους ενεργειακούς, πόρους. Η διεθνοποίηση της οικονομίας και η ανάπτυξη της κοινωνίας των οργανισμών στηρίζεται στα μεγάλα μεγέθη της παραγωγής, της διανομής, των εταιρειών και του χώρου. Ακόμη και στην περίπτωση υιοθέτησης της βιώσιμης ανάπτυξης που συμβαδίζει με το μικρό μέγεθος της οικονομίας, των επιχειρήσεων και του χώρου, η έννοια του ανταγωνισμού σε διεθνές επίπεδο είναι καταλυτική.

Ο ρόλος της ενέργειας, επίσης, παραμένει ουσιώδης. Όπως στην περίπτωση της διαχείρισης των φυσικών πόρων, έτσι και στην ενέργεια, η κλασική έννοια του ενεργειακού σχεδιασμού που αποσκοπεί στην επίλυση προβλημάτων που σχετίζονται με την αγορά (ζήτηση και προσφορά) ενέργειας χωρικά και χρονικά ξεπερνιέται (Μπρίκασούλη Ε., 1992). Καθώς το κρίσιμο σημείο στη διαχείριση των ενεργειακών πόρων είναι η μη αποδοτικότητα, η διαμόρφωση μιας νέας πολιτικής διαχείρισης των ενεργειακών πόρων εστιάζεται στην αντιμετώπιση των 3 κύριων παραγόντων που δρουν προς την ίδια κατεύθυνση, και συγκεκριμένα: τις εξωτερικότητες, τα μονοπώλια, και τις κρατικές παρεμβάσεις. Η χρησιμοποίηση μέτρων πολιτικής για την αντιμετώπιση αυτών των παραγόντων, όπως η ρύθμιση χρήσεων γης, η τιμολόγηση του προϊόντος των πόρων, η φορολόγηση των πόρων, οι ποσοστώσεις ή τα όρια χρήσης των πόρων, οι πληρωμές για την αποφυγή χρήσης των πόρων, οι φορολογικές παραχωρήσεις, ο επαναπροσδιορισμός των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, επανατοποθετούν τα όρια μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού των ενεργειακών πόρων.

3. Η Δυναμική της Σχέσης Δημοσίου και Ιδιωτικού στον Ενεργειακό Τομέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σύμφωνα με το οργανωτικό σχήμα της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπεύθυνη για την άσκηση ενεργειακής πολιτικής είναι η 17η Γενική Διεύθυνση Ενέργειας. Η άσκηση Ευρωπαϊκής Ενεργειακής Πολιτικής είχε αφορμή τις ενεργειακές κρίσεις του 1973 και 1979, αλλά σήμερα ο κύριος στόχος της είναι η επίτευξη της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς.

Ο στόχος αυτός επιδιώκεται να επιτευχθεί με (Μανιατόπουλος Κ., 1993):

1. Τη δημιουργία ενιαίας εσωτερικής αγοράς.
2. Την ύπαρξη ενεργειακής στρατηγικής σε Κοινοτικό και Εθνικό επίπεδο.
3. Την προώθηση του ανταγωνισμού ως ουσιώδους στοιχείου μεταβολής της ενεργειακής βιομηχανίας.
4. Τη θέσπιση ενεργειακών προγραμμάτων σε Κοινοτικό και Εθνικό επίπεδο.

Ειδικότερα:

1. Η Ενιαία Αγορά Ενέργειας αποσκοπεί στην προώθηση της πολιτικής του ανταγωνισμού, ώστε να ευνοηθεί ο καταναλωτής, οι εθνικές οικονομίες, η ευρωπαϊκή οικονομία και οι βιομηχανικές εξαγωγές. Η ενέργεια στον ευρωπαϊκό χώρο δεν εκτέθηκε ως τώρα στον ανταγωνισμό, έτσι ώστε οι καταναλωτές να εξαρτώνται από μονοπωλιακούς παραγωγούς ή/και διανομείς που δεν προσφέρουν δυνατότητες εναλλακτικών επιλογών και δεν ελαχιστοποιούν το κόστος τους. Από την άλλη, οι παραγωγοί θα αυξηθούν σε αριθμό, διατηρώντας τις υποχρεώσεις μιας κοινωφελούς και ανοικτής σε όλους υπηρεσίας, που εξασφαλίζει τον ασφαλή εφοδιασμό της αγοράς. Κατά την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ο συνδυασμός αυτός θα πρέπει να εξετάζεται σε κοινοτικό και όχι σε εθνικό επίπεδο. Τούτο συνεπάγεται στον Ευρωπαϊκό χώρο επίλυση των υφιστάμενων προβλημάτων του ηλεκτρισμού, του φυσικού αερίου και των στερεών καυσίμων με παρεμβάσεις στα αποκλειστικά δικαιώματα παραγωγής, μεταφοράς και διανομής των πόρων, και ειδικότερα: Την κατάργηση των αποκλειστικών δικαιωμάτων παραγωγής ηλεκτρισμού, τη δημιουργία ανοικτού συστήματος χορήγησης αδειών άνευ διακρίσεων, για κατασκευή γραμμών διανομής ηλεκτρικού ρεύματος και αγωγών φυσικού αερίου, την εφαρμογή της αρχής του διαχωρισμού κατά την οποία οι κάθετα ανεπτυγμένες επιχειρήσεις υποχρεώνονται να οργανώνουν τις δραστηριότητες παραγωγής, μεταφοράς και διανομής σε χωριστά τμήματα από άποψη διαχείρισης και λογιστικής και υποχρέωση των εταιρειών μεταφοράς και διανομής να προσφέρουν, έναντι λογικής αμοιβής, πρόσβαση στα δίκτυά τους προς τρίτους, αν υπάρχει πλεονάζον δυναμικό παραγωγής ή διανομής.

Παρά τα σημαντικά προβλήματα, η Επιτροπή θεωρεί ότι ο τομέας της Ενέργειας συγκαταλέγεται μεταξύ εκείνων στους οποίους η πολιτική ανταγωνισμού θα γνωρίσει σημαντικότερες εξελίξεις.

2. Η σημασία και ο ρόλος της ενέργειας επέβαλαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τη δημιουργία ενεργειακής στρατηγικής προς όφελος των 350 εκατομμυρίων χρηστών της Ένωσης. Επιδιώκεται η δημιουργία ενός ευρέος και ευέλικτου πλαισίου στο οποίο εξελίσσονται οι εθνικές ενεργειακές πολιτικές, μάλιστα δε, να προηγούνται αυτές των κοινοτικών. Ενιαία αγορά ενέργειας σημαίνει τόσο εναρμόνιση πολιτικών, όσο και εφαρμογή κοινοτικών στρατηγικών σχεδιασμού.

3. Η προώθηση του ανταγωνισμού, ως στοιχείου μεταβολής της ευρωπαϊκής ενεργειακής βιομηχανίας (Πιέρρος Φ., 1993), σημαίνει 3 ενέργειες:

- α. Την ηλεκτροπαραγωγή από ιδιώτες, αυτοπαραγωγή ηλεκτρισμού και ιδιωτικοποιήσεις των επιχειρήσεων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.
- β. Τη διαμετακόμιση ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου μέσω μεγάλων δικτύων.
- γ. Την εξασφάλιση διαφάνειας των τιμών παραγωγής και διανομής ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου.

Οι ενέργειες αυτές προωθούνται συστηματικά, αλλά και σταδιακά ταυτόχρονα, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή έτσι ώστε η απελευθέρωση του ενεργειακού τομέα να πραγματοποιηθεί χωρίς οικονομικούς κραδασμούς, ιδεολογικές αντιθέσεις αλλά και λειτουργική-οργανωτική επάρκεια. Παράλληλα, η απομάκρυνση από τα κρατικά μονοπώλια δεν σημαίνει κατάργηση του κρατικού ρόλου.

4. Η θέσπιση ενεργειακών προγραμμάτων σε Κοινοτικό και Εθνικό επίπεδο σημαίνει παρακολούθηση από εθνικούς και ιδιωτικούς φορείς κοινοτικών πρωτοβουλιών στον τομέα της ενέργειας. Οι πρωτοβουλίες αυτές αποτελούν, ουσιαστικά, συνοδευτικά μέτρα της εσωτερικής αγοράς ενέργειας, σε τρεις κυρίως τομείς:

- α. Ενεργειακές υποδομές και επενδύσεις, προγράμματα για ανάπτυξη δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου σε αναπτυσσόμενες περιοχές και ανάπτυξης διευρωπαϊκών δικτύων.
- β. Περιφερειακό και Αστικό Ενεργειακό Προγραμματισμό, για ανάπτυξη δικτύων περιφερειών και πόλεων, στήριξη ερευνητικών προγραμμάτων και προτάσεις για την ενέργεια και το περιβάλλον αστικών περιοχών και την ενέργεια σε αγροτικές και νησιωτικές περιοχές, στα πλαίσια της μελέτης "Ευρώπη 2000 : Προοπτικές ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου".
- γ. Ενέργεια και κοινοτική ολοκλήρωση, που αναφέρεται στην οικονομική και κοινωνική ολοκλήρωση και τη μείωση των περιφερειακών διαφορών.

Είναι ενδιαφέρον ότι η Επιτροπή δεν έχει προχωρήσει στον προσδιορισμό των ενεργειακών τοπικών φορέων, οπότε τα σύνορα μπορεί να είναι διαπεριφερειακά ή και υπερεθνικά, ενώ στο επίπεδο της ομοιογένειας μεταξύ γεωγραφικής-ενεργειακής μονάδας και πολιτικής-διοικητικής μονάδας προτείνει δύο επίπεδα ενεργειακής χωρικής πολιτικής, ένα περιφερειακό και ένα δημοτικό.

Η πολιτική αυτή δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ότι ξεκίνησε από την Κοινοτική Ευρώπη ή ότι κυρίως εφαρμόζεται στην Κοινοτική Ευρώπη. Στις Η.Π.Α. ο ενεργειακός τομέας είναι πλήρως ιδιωτικοποιημένος, όπου, άλλοτε κυριαρχεί ο ανταγωνισμός μεταξύ εταιρειών παραγωγής και άλλοτε, κυρίως στις μητροπολιτικές περιοχές, επιβάλλεται μια μονοπωλιακή αλλά πολυμετοχική εταιρεία. Στη Σουηδία υπάρχει ένα μεικτό μοντέλο από το Κράτος, την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τους Ιδιώτες. Το ίδιο συμβαίνει στον αναπτυσσόμενο κόσμο ακόμη και σε ενεργοπαραγωγές αραβικές σοσιαλιστικές χώρες (Nogaret E., Khelif A., Elandalousi H., 1993).

4. Ελληνική Πρακτική αντί Ελληνικής Πολιτικής

Από τη στιγμή που η Ελλάδα είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτελεί υποχρέωση η τήρηση των Κοινοτικών πολιτικών, συμπεριλαμβανομένης και της ενεργειακής. Από την άλλη, είναι δικαίωμά της η συμβολή στη διαμόρφωση της πολιτικής αυτής. Η ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική αρχίζει να διαμορφώνεται από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και κατ' αντιστοιχία προς τις αρχές, έχουμε στην Ελλάδα.

1. Ενιαία (Ευρωπαϊκή) Αγορά Ενέργειας

Εξακολουθεί ο έλεγχος της εθνικής αγοράς από δημόσιες επιχειρήσεις (ΔΕΗ, ΔΕΠΑ, ΔΕΠ) μονοπωλιακού χαρακτήρα ως προς το διαχειριζόμενο ενεργειακό πόρο. Με τον Ν 2165/93 υιοθετήθηκε η Κοινοτική θέση για ηλεκτροπαραγωγή από ιδιώτες. Την ίδια εποχή, στο Προσάρτημα στη Διακρατική Συμφωνία Ελλάδας-Ρωσίας για το Φυσικό Αέριο, υιοθετήθηκε η Κοινοτική αρχή πρόσβασης τρίτου στα δίκτυα διανομής. Παράλληλα, άρχισε η συζήτηση για ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ με λιγότερο τεχνοκρατικές και περισσότερες πολιτικές θέσεις (Αλογοσκούφης Γ., 1993). Μετά το καλοκαίρι του 1993, με το Ν. 2244/94 η ιδιωτικοποίηση του ενεργειακού τομέα και η συμπαραγωγή σταματούν, στη συζήτηση για ιδιωτικοποίηση η ΔΕΠ αντικαθιστά τη ΔΕΗ, ενώ οι νέες διαπραγματεύσεις με τους Ρώσους οδηγούν σε Συμφωνία για το Φυσικό Αέριο στην οποία επεβλήθη, από Ρωσικής πλευράς, η αρχή της προσπέλασης τρίτων.

2. Κοινοτική και Εθνική Ενεργειακή Στρατηγική

Ο ηγεμονικός ρόλος της ΔΕΗ στην εθνική ενεργειακή αγορά απέτρεψε το Ελληνικό Κράτος, για πολλά χρόνια, από τη διαμόρφωση μιας εθνικής ενεργειακής στρατηγικής. Η ενεργειακή στρατηγική της χώρας, όπως εμφανίζεται από σειρά νόμων, σχετίζεται με την οικοδόμηση αυτού του ρόλου. Ο Ν. 2165/93 που κλώνιζε το μονοπωλιακό ρόλο της ΔΕΗ εβλήθη τόσο από την κυβερνητική της διοίκηση, όσο και από τους εργαζόμενους (Ξανθόπουλος Θ., 1993). Σήμερα, η εθνική ενεργειακή στρατηγική εμφανίζεται σε 2 κείμενα: -Στο επιχειρησιακό πρόγραμμα ενέργειας που υλοποιείται από το ΚΠΣ 1994-99 (Σημίτης, Κ., 1994), του οποίου οι 4 στόχοι δεν απέχουν της Κοινοτικής ενεργειακής στρατηγικής (δυνατότητα επιλογής του καταναλωτή, προώθηση της διασύνδεσης στα ενεργειακά δίκτυα, προώθηση προγραμμάτων εξοικονόμησης ενέργειας και ανανεώσιμων και ήπιων μορφών ενέργειας, ένταξη περιβαλλοντικών παραγόντων στον ενεργειακό σχεδιασμό). -Στο Προσχέδιο Νόμου "Για την Εθνική Ενεργειακή Πολιτική και την ίδρυση Εθνικής Επιτροπής Ενέργειας". Η μελέτη του Προσχεδίου αποκαλύπτει τη θέσπιση ενός ισχυρού κρατικού μηχανισμού ελέγχου, εποπτείας και συντονισμού των ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ φορέων της Εθνικής Ενεργειακής Αγοράς.

3. Η Προώθηση του Ανταγωνισμού της Ενεργειακής Βιομηχανίας

Η ηλεκτροπαραγωγή από ιδιώτες, η αυτοπαραγωγή και οι ιδιωτικοποιήσεις των κρατικών μονοπωλίων έχουν νομοθετικά ανασταλεί. Αναφορά στην προσπέλαση-διαμετακόμιση Φυσικού Αερίου από τη Ρωσία έχει ήδη γίνει. Δεν είναι πολλά γνωστά για τη διαμετακόμιση Ιρανικού Φυσικού Αερίου μέσω Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ενώ συμφωνία Ελλάδα, Βουλγαρίας, Ρωσίας για δημιουργία αγωγού μεταφοράς πετρελαίου Μπουργκάζ-Αλεξανδρούπολης έχει ήδη υπογραφεί σε πολιτικό επίπεδο με εμπλοκή, μάλιστα, 2 ελληνικών ιδιωτικών επιχειρηματικών ομίλων, δηλ. σύμφωνα με την αρχή της πρόσβασης τρίτου. Η εξασφάλιση διαφάνειας των τιμών παραγωγής και διανομής ηλεκτρισμού δεσμεύει ήδη τη χώρα, με όλα τα θεσμικά και λειτουργικά προβλήματα της μονοπωλιακής κατάστασης της ΔΕΗ. Αντίστοιχη δέσμευση, στο εγγύς μέλλον, αναμένεται και για το Φυσικό Αέριο.

4. Κοινοτικά Ενεργειακά Προγράμματα

Η Ελληνική τάση εκμετάλλευσης των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων των Κοινοτικών Προγραμμάτων, REGEN για το Φυσικό Αέριο, THERMIE για ανάπτυξη τεχνολογιών για ορθολογική χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, στερεών καυσίμων και υδρογονανθράκων, VALOREN για ήπιες μορφές ενέργειας, κ.ά., έχει συμβάλει στη σημαντική συμμετοχή της Χώρας στη συγκεκριμένη αυτή κοινοτική δραστηριότητα.

Αξιόλογες προσπάθειες γίνονται και στον τομέα του περιφερειακού και αστικού ενεργειακού σχεδιασμού με στόχο την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η Μελέτη οργάνωσης Ενεργειακού Γραφείου Θράκης (Σιδηρόπουλος Η., 1994), στην οποία η συμβολή της Περιφερειακής Επιστήμης σε θέματα όπως η ένταξη του Γραφείου στον αναπτυξιακό σχεδιασμό, η ανάπτυξη πληροφοριακού συστήματος ενεργειακών χρηστών και η αξιολόγηση του προγράμματος είναι αποφασιστική.

Η σύντομη αυτή αναφορά μπορεί, λοιπόν, να δικαιολογήσει γιατί μιλάμε για πρακτική και όχι για πολιτική.

5. Μερικά Σχόλια

Η διαμόρφωση του ορίου δημόσιου και ιδιωτικού στον ενεργειακό τομέα φαίνεται να επηρεάζεται τόσο από θεωρητικές προσεγγίσεις, όσο και Κρατικές πράξεις και Κοινοτικές πολιτικές. Θα μπορούσαν, επομένως, να διατυπωθούν κάποια σχόλια στο θέμα:

- Η διαχείριση των ενεργειακών πόρων πρέπει να εκφράζει με ισόρροπο τρόπο τις πολλαπλές χρήσεις που ικανοποιούν.
- Ο δημόσιος τομέας με τη διαχείριση των ενεργειακών πόρων πρέπει να εξασφαλίζει τη βιώσιμη ανάπτυξη, στηρίζοντας την οικονομική ευημερία και εξασφαλίζοντας την ποιότητα ζωής.

-Οι κρατικές οντότητες είναι υπεύθυνες για τη διαμόρφωση των στόχων τους και την εφαρμογή των πολιτικών τους με ολοκληρωμένο τρόπο.

-Η αξιολόγηση των πολιτικών διαχείρισης πρέπει να γίνεται με ευθύνη του δημόσιου τομέα και τα συμπεράσματά της να διαμορφώνουν την πολιτική του δημοσίου.

-Ο ιδιωτικός τομέας θα εμπλέκεται όλο και περισσότερο σε τμήματα του ενεργειακού τομέα, που στο παρελθόν δεν μετείχε, εκμεταλλευόμενος την προώθηση της αρχής του ανταγωνισμού και τη συσσώρευση των αδυναμιών των δημόσιων υπηρεσιών και οργανισμών.

-Η ενίσχυση του κεντρικού σχεδιαστικού και εκτελεστικού ρόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα οδηγήσει σε ενίσχυση του ιδιωτικού τομέα σε ρόλους παραγωγού-διανομέα και περιορισμό του δημόσιου σε ρόλο εποπτικό.

Θα μπορούσαν να εξαχθούν και άλλα σχόλια από τη συζήτηση αυτή. Ιδίως αν απορριφθούν όσα παρουσιάζονται πιο πάνω. Ό,τι δεν θα μπορούσε να απορριφθεί είναι η μία κεντρική διαπίστωση: Στον ενεργειακό τομέα της Οικονομίας, επιστημονικές και ιδεολογικές θέσεις για κατάργηση της διαχωριστικής γραμμής δημόσιου και ιδιωτικού δεν θα ισχύσουν σήμερα και στα επόμενα χρόνια.

Η διεθνοποιούμενη συνεχώς οικονομία και η σε οικολογική βάση διατηρήσιμη ανάπτυξη που προωθεί η διαχείριση των φυσικών και ενεργειακών πόρων, φαίνεται ότι επανακαθορίζουν τη σχέση δημόσιου-ιδιωτικού στον ενεργειακό τομέα, όπως ακριβώς από τις αρχές του 1983 ο Σάκης Καράγιωργας διαπίστωνε, όταν υποστήριξε ότι ακόμη και σε δεδηλωμένες σοσιαλιστικές πολιτικές ενυπήρχαν στοιχεία ήπιου μονεταρισμού (Πετραλιάς Ν., Πάκος Θ., 1988).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλογοσκοούφης, Γ. (1993) *Οι ιδιωτικοποιήσεις των φυσικών μονοπωλίων*, Οικονομικά Χρονικά, Ιούλιος-Αύγουστος 1993.
- Μανιατόπουλος, Κ. (1993) *Αναγκαία η ύπαρξη ενεργειακής στρατηγικής τόσο σε εθνικό όσο και σε κοινοτικό επίπεδο*, Εξπρές 5.9.93.
- Μπριασούλη, Ε. (1992) *Εισαγωγή στον Ενεργειακό Σχεδιασμό*, mimeo, Αθήνα.
- Nogaret, E., Khelif, A., Alandaloussi, H. (1993) *Production et Distribution de l'Electricité et du Gaz Naturel dans les Pays Meditteraneens*, Athenes.
- Ξανθόπουλος, Θ. (1993) *Ενέργεια από τη ΔΕΗ. Παραγωγή, Μεταφορά, διανομή, με βάση το 10ετές αναπτυξιακό πρόγραμμα της Επιχείρησης*, Οικονομικός Ταχυδρόμος 1.7.93.
- Πετραλιάς, Ν., Πάκος, Θ. (1988) *Βιογραφικό Σημείωμα Σ. Καράγιωργα*, Τιμητικός τόμος Ι.Π.Α., Μνήμη Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα.
- Πιέρρος, Φ. (1993) *Ηλεκτροπαραγωγή από ιδιώτες, το νέο κοινοτικό πλαίσιο*, Οικονομικός Ταχυδρόμος 9.9.93 και Εξπρές 18.8.93.
- Σημίτης, Κ., (1994) *Μια νέα αναπτυξιακή πολιτική σε ανταγωνιστικό περιβάλλον*, το Βήμα 10.7.94.

- Σιδηρόπουλος, Η., Πυργιώτης, Λ. (1993) *Θέματα Φυσικών και Ενεργειακών Πόρων*, Παραδόσεις στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- Σιδηρόπουλος, Η. (1994) *Ο ρόλος του Ενεργειακού Γραφείου Θράκης στην Περιφερειακή Ανάπτυξη, Τοπική Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση*, Ενημ. Δελτίο ΕΕΤΑΑ, Ιανουάριος-Μάρτιος 1994.
- ΥΒΕΤ, *Το προσχέδιο Νόμου για την ενεργειακή πολιτική*, Εξπρές, 2.11.1994.